

BRATISLAVA

akú si (ne)pamätáme

BRATISLAVA

akú si (ne)pamätáme

Anton Šmotlák / Ján Lacika

Poďakovanie

Za cenné rady a pripomienky ďakujeme Ľubomírovi Deákovi, Ivete Deákovej, Máriovi Vargovi a Viktorovi Ozábalovi z občianskeho združenia Bratislava a jej Premeny a Jurajovi Šedivému z portálu PamMap.

DAJAMA

BRATISLAVA
akú si (ne)pamätáme
1. vydanie, 2026

Autor fotografií: Anton Šmotlák
Autor textov: Ján Lacika
Zodpovední redaktori: Ľubomír Deák a Daniel Kollár
Technický redaktor a grafická úprava: Marianna Lázničková
Jazyková korektúra: Rút Facunová
Tlač: Nikara, Krupina

Akékoľvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovolené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA.
© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA, Karloveské rameno 4 B, 841 04 Bratislava,
tel.: +421 (2) 446317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA ako svoju 434. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-209-5

Slovo na úvod

Július Satinský napísal vo svojej knihe Polstoročie s Bratislavou (2002) k roku 1979 tieto vety: „*Hneď v januári postihla Bratislavu veľká strata. Umrel Foto Šmotlák. Bol to dobrotivý paparazzo, na ktorého prítomnosť sme si zvykli v divadlách, na vernisážach a v televízii. Nevedno, kedy prišiel o svoje krstné meno. Bratislava ho poznala ako Foto Šmotlák.*“

Táto zmienka bola po rokoch jedinou, ktorá pripomenula existenciu fotografa Antona Šmotláka (1920 – 1979). Tí, ktorí ho kedysi poznali, si ho pamätali ako fotografa v obleku, ktorý nechýbal na žiadnej kultúrnej udalosti.

Aký to bol fotograf a čo fotil, to si už nepamätal nikto. Až kým jeho syn nezačal otcov archív fotografických negatívov skenovať, a tak mohol jeho obsah priblížiť záujemcom. Vďaka tomu sa ukázalo, že Anton Šmotlák bol pán fotograf. Zachytil dobu aj ľudí s nezvyčajnou presnosťou a vďaka nemu môžeme dnes vidieť veci, ktoré nenávratne zmizli.

Ide predovšetkým o zachytené momentky zo starej Bratislavy – o neznámych ľudí v bežných situáciách každodenného života. Fotografie zachytávajú Bratislavčanov na uliciach, námestiach či iných miestach mesta tak, ako ich bolo možné vidieť vtedajšími očami – pri práci, oddychu, cestovaní alebo obyčajných každodenných činnostiach.

Väčšinu týchto fotografií ešte nikto nevidel a vďaka láskavosti syna Antona Šmotláka, ktorý nám ich poskytol, majú teraz premiéru. Ak ste pamätníci, zaspomínajte si aj vy na časy, ktoré si inak ako čiernobiele možno ani nevieme predstaviť.

Ľubomír Deák a Daniel Kollár

Anton Šmotlák ml. o otcovi

Anton Šmotlák patril k výrazným osobnostiam slovenskej fotografie druhej polovice 20. storočia. Jeho meno sa spájalo najmä s divadlom – ako divadelný fotograf dokázal zachytiť atmosféru javiska, napätie okamihu i jemné nuansy hereckého výrazu. Jeho snímky neboli len dokumentom predstavenia, ale samostatným umeleckým dielom.

Bol bohémom s prirodzenou ľahkosťou pohybu medzi hercami, režisérmi a výtvarníkmi. Umelecké prostredie bolo jeho svetom – nie formálnym, ale priateľským. Napriek tejto bohémskej povahe po sebe zanechal fotografický archív v dokonalom poriadku. Negatívy, kontakty, poznámky – všetko systematicky usporiadané. Bola v tom disciplína človeka, ktorý si vážil svoju prácu a vedel, že fotografia je pamäť.

Osobitné miesto v jeho živote zaujímali priatelia z umeleckého prostredia. S legendárnou dvojicou Milan Lasica a Július Satinský ho spájalo nielen profesionálne uznanie, ale aj úprimné priateľstvo. V televíznej inscenácii zaznela veta, ktorá sa v rodine tradovala: *„Keď foto, tak Foto Šmotlák.“* Bola to láskavá reklama a spontánne vyjadrenie dôvery.

Ako dieťa som túto vetu prežíval rozpačito. Spolužiaci si ma pre meno i televíznu zmienku doberali a ja som ešte nedokázal pochopiť jej význam. Až neskôr som porozumel, že išlo o verejné uznanie otcovho talentu. Vtedy som prvý raz pocítil skutočnú hrdosť – tichú, vnútornú, ktorá nepotrebuje potlesk.

Do jeho objektívu sa dostala aj výnimočná postava bratislavských ulíc – legendárny Schöne Náci. Nebol len portrétovaným symbolom mesta, viackrát zavítal aj do nášho domu. Z detstva mi ostali skôr pocity než konkrétne obrazy – elegancia, úsmev, zvláštna noblesa starého sveta. Spomienky sa časom zahmlili, no zachovali sa vzácne fotografie, ktoré dnes predstavujú jedinečné svedectvo doby aj osobnej blízkosti.

Anton Šmotlák zanechal dielo, ktoré presahuje rámec bežnej dokumentácie. Zachytil generácie hercov, atmosféru divadelných premiér, zákulisný život i osobnosti, ktoré dnes patria k legendám. Jeho fotografie sú nielen obrazom minulosti, ale aj dôkazom, že skutočné umenie vzniká z pozornosti, rešpektu a hlbokého vzťahu k človeku.

Dnes, keď sa dotýkam jeho negatívov a prezerám starostlivo usporiadaný archív, uvedomujem si, že som nevyrastal len v domácnosti fotografa, ale v priestore pamäti. Bol bohém, ale zároveň muž poriadku. Bol priateľom umelcov, ale doma jednoducho otcom.

Som na neho hrdý. A vždy, keď vezmem do ruky fotoaparát, viem, že v tom geste pokračuje niečo z neho.

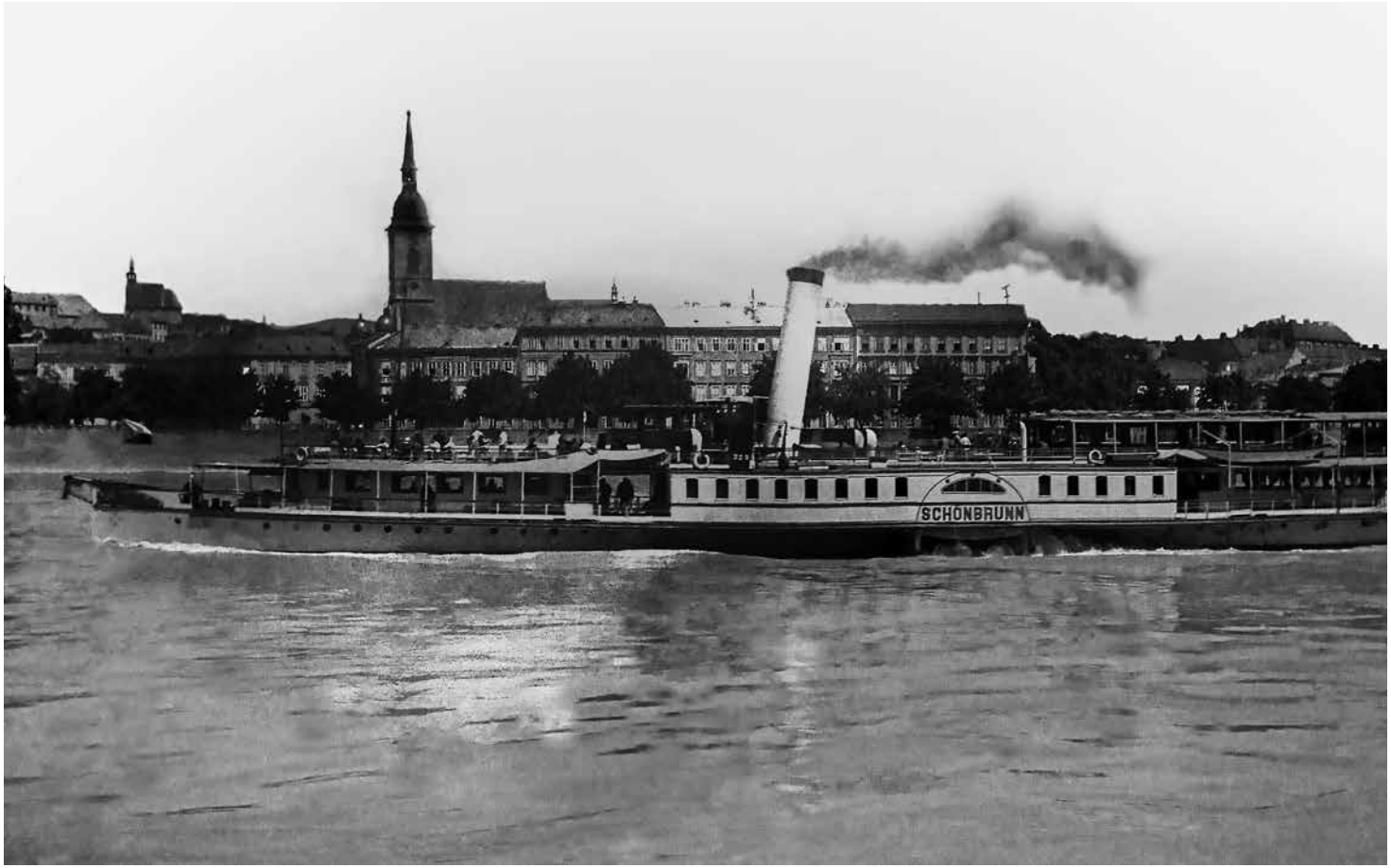

AKO MIZLA STARÁ BRATISLAVA

Hviezdoslavovo námestie (1941)

V roku 1941 žila Bratislava, a s ňou aj oklieštené Slovensko, pokojným životom, akoby sa jej celosvetový vojnový konflikt netýkal. Napovedá to atmosféra mesta pred budovou Slovenského národného divadla na Hviezdoslavovom námestí.

Dunaj (1942)

Aj kolesový parník Schönbrunn na zábere z roku 1942 mohol nerušene plávať po vlnách Dunaja, pretože ho v tom čase v celej dĺžke ovládalo rozpínajúce sa nacistické Nemecko a jeho spojenci.

Suché mýto (1944)

Bratislavčania si so svojím prezidentom Jozefom Tisom, sídliacim v Grasalkovičovom paláci v pozadí záberu, pomerne dlho užívali zdanlivý mier. Z klamlivej letargie ich 16. júna 1944 drastickým spôsobom prebudil nálet amerických vzdušných síl. Prvý útok na spojenca nacistického Nemecka bol mierený na bratislavskú rafinériu Apollo, letecké bomby však dopadali aj na iné mestské štvrte. Jedným z vedľajších cieľov bol zrejme (alebo to bolo len chybou zamierovania) aj Prezidentský palác, do ktorého okolia dopadlo viacero bômb. Štyri bomby zasiahli Vysokú ulicu (kde neskôr vzniklo prepojenie na Poštovú), jedna dopadla na Drevenú ulicu, dve pred Prezidentský palác a jedna pred kaviareň Štefánka. Jedna bomba dopadla aj pred Astorku a ďalšia na roh Panenskej a Štefánikovej ulice.

Poštová ulica (1955)

Na zábere od Drevenej ulice smerom na Poštovú ulicu vidno priehlbeň ľudovo nazývanú „jama“, ktorá slúžila najmä deťom. V lete tu hrávali futbal a v zime sa po krátkych briežkoch spúšťali na saniach. Ešte stále medzi nami žijú účastníci pamätných bitiek, ktoré tu medzi sebou zvádzali znepriatelené chlapčenské uličné bandy brániace teritóriá svojej pôsobnosti. Medzi najpočetnejších aj najsilnejších patrili takzvaní „Ymkári“ spod železničnej stanice.

Starý most (1964)

Vyše mesiaca pred koncom druhej svetovej vojny sa k Bratislave priblížila frontová línia. Rýchly postup Červenej armády zabránil masívnejšej devastácii mesta a najväčšou materiálnou škodou bolo zničenie jediného cestného mosta cez Dunaj. Netrvalo dlho a sovietski vojaci na zachovaných kamenných pilieroch postavili mostné provizórium, ktoré vydržalo takmer sedem desaťročí. Na fotografii z roku 1964 vidno, že most bol rozdelený. Po západnej strane jazdili autá a motocykle, po východnej časti mosta premávali vlaky.

Starý most (1962)

Cestnú časť mosta lemovala pešia lávka zachytená na zábere zhotovenom o dva roky skôr. Do roku 1972 bol Most Červenej armády, ako sa vtedy nazýval, jednou z dvoch možností, ako sa v Bratislave dostať na petržalský breh Dunaja. Druhou bol populárny výletný parník propeler fungujúci ako prievoz.

Dunajské nábrežie (1956)

Peší presun do Petržalky po Moste Červenej armády bol príjemne stráveným časom okoreneným výhľadmi na rieku a mesto označované za „krásavicu na Dunaji“. Plavba na palube propelera však bola predsa len čosi viac. V rokoch 1952 až 1968 funkciu prievozu plnil parník Devín, ktorý potom nahradili iné plavidlá a od roku 1978 loď menom Kamzík.

Dunajské nábrežie (1955)

Úlohou lodného kapitána na palube propelera bolo prepraviť cestujúcich túžiacich po príjemne strávenom čase na petržalskom brehu Dunaja a obozretne sa vyhnúť riečnym plavidlám, ktorých bolo aj v tých časoch neúrekom. Netrvalo dlho a rozšantení Bratislavčania sa mohli v Sade Janka Kráľa venovať aj zábave a rekreačným športom.

Tyršovo nábrežie (1957)

Niekomu možno stačilo posedieť si v tieni stromov jedného z najstarších verejných parkov v Európe. Boli však sviatočné dni, ktoré dovoľovali venovať sa roztopašnej zábave v petržalskom lunaparku. Najviac ľudí sa tu hromadilo na prvého mája, pretože po manifestačnom vzdávaní holdu poctivej práci bolo pravidlo, že sviatočný deň sa zakončoval na kolotočoch, strelnici, ruskom kole či vláčiku, ktorý po asi päťstometrovej dráhe zachádzal až za vtedajší Most Červenej armády.